

KESKKONNAAMET

Väärteomenetlusest

Annika Kruus

vanemjurist, õigusosakond

25.10.2022

Mis on väärteomenetlus?

- Väärteomenetlus on üks kahest süüteomenetluse vormist.
- Väärteomenetluse eesmärgiks on õigusrikkumise kvalifitseerimine, teo toimepanija välja selgitamine ja karistuse määramine.

Õigusaktid

Menetlusõiguslikud aktid

- Väärteomenetluse seadustik (VTMS)
- Kriminaalmenetluse seadustik (KrMS)

Materiaalõiguslikud aktid

- Karistusseadus (KarS)
- Eriseadused nagu jäätmeseadus (JäätS), veeseadus (VeeS), looduskaitseadus (LKS)

Muud õigusallikad

- Riigikohtu lahendid

Kohaliku omavalitsuse menetluspädevus

VTMS § 9 annab KOVile seadusest tuleneva üldpädevuse ja KOV peab määrama isikud, kes menetlevad ning neile väljastama pädevustunnistuse (VTMS § 10).

Pädevussäte eriseaduste kaupa

Jäätmeseadus § 127 lg 2 punkt 3 kohaselt käesoleva seaduse §-des 120–126¹¹ nimetatud väärtegude kohtuväline menetleja on valla- või linnavalitsus.

Looduskaitseseadus § 75 lg 3 kohaselt käesoleva seaduse §-des 71, 73 ja 74 sätestatud väärtegude kohtuväline menetleja on valla- või linnavalitsus.

Veeseadus § 274 lg 2 kohaselt lisaks Keskkonnaametile võib käesoleva seaduse §-s 260 sätestatud sanitaarkaitseala ja hooldusalaga seonduvate ning §-s 261 sätestatud kanalisatsiooniehitisega seonduvate väärtegude ning §-des 256, 264, 271 ja 272 sätestatud väärtegude kohtuväline menetleja olla ka valla- või linnavalitsus.

Alluvusvaidluste lahendamine

Kui väärteo menetlemispädevus on seadusega antud mitmele kohtuvälisele menetlejale, menetleb väärteoasja selle kohtuvälise menetleja ametnik, kes on teinud esimese menetlustoimingu. (VTMS § 11 lg 1).

Mis on väärtegu?

Väärtegu on seaduses sätestatud väärteokoosseisule vastav õigusvastane tegu, mille eest saab isikut karistada kui ta on teo toime pannud süüliselt.

Teo eest karistamise eeldused

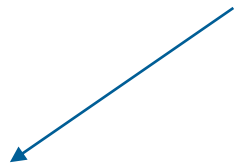
- Väärteokoosseis
- Õigusvastatus
- Süü

Näide

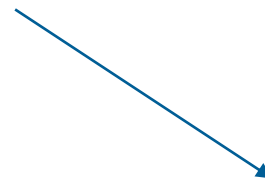
35 aastane Toomas Õun otsustas teha oma maamajas Pirni talus kevadpuhastust, mille käigus otsustas aastaid kogutud kilekottidest vabaneda. Kuivõrd tema prügikast oli selleks hetkeks juba äärenisti täis, otsustas Toomas kilekottidest vabanemiseks matta need kodu lähedal asuva metsa alla. Toomas mattiski need 23.06.2022 metsa alla. Matmise hetkel aga saabus koju Toomase naaber, kes teatas sellest keskkonnajärelevalve ametnikule.

VÄÄRTEOKOSSEIS

OBJEKTIVNE KOOSSEIS:

- aeg, koht, teokirjeldus

SUBJEKTIVNE KOOSSEIS:

- Tahtluse vorm (otsene tahtlus, kaudne tahtlus, kavatsetus, hooletus, kergemeelsus) KarS § 16, § 18

Objektiivne koosseis

Aeg: 23.06.2022

Koht: Pirni talu

Teo kirjeldus: Toomas Õun mattis metsa alla kilejätmed, viies antud teoga jätmed keskkonda väljaspool jäätmekäitluskohta.

Teo täideviija: Toomas Õun

Oluline on meelde jätta, et väärtegade puhul on karistatav üksnes teo täideviimine kas vahetult või teist isikut ära kasutades, vääртеole kaasaitamine ei ole karistatav (KarS § 23).

Subjektivne koosseis

Toomas Õuna ülekuulamisel selgitas isik, et ta teadis küll, et jäätmeid matta ei tohi, aga tal ei olnud prügikastis ruumi nende jaoks ja ta ei tahtnud, et need tal maamajas vedelevad.

Tahtluse vorm: otsene tahtlus

Toomas Õun teadis, et jäätmeid mattes paneb ta toime õigusrikkumise ja ta möönis seda, sest tal oli vaja jäätmetest vabaneda.

Tahtluse vormi valik

Tahtlus koosneb alati kahest osas

- Isiku teadmised (info saab isiku ütlustest, selgitustest)
- Isiku suhtumine rikkumisse (info saab ütlustest, isiku teole järgnevast käitumisest)

Oluline on meelde jätta, et seaduse mittetundmine ei välista tahtlust ega ettevaatamatust (KarS § 17 lg 3).

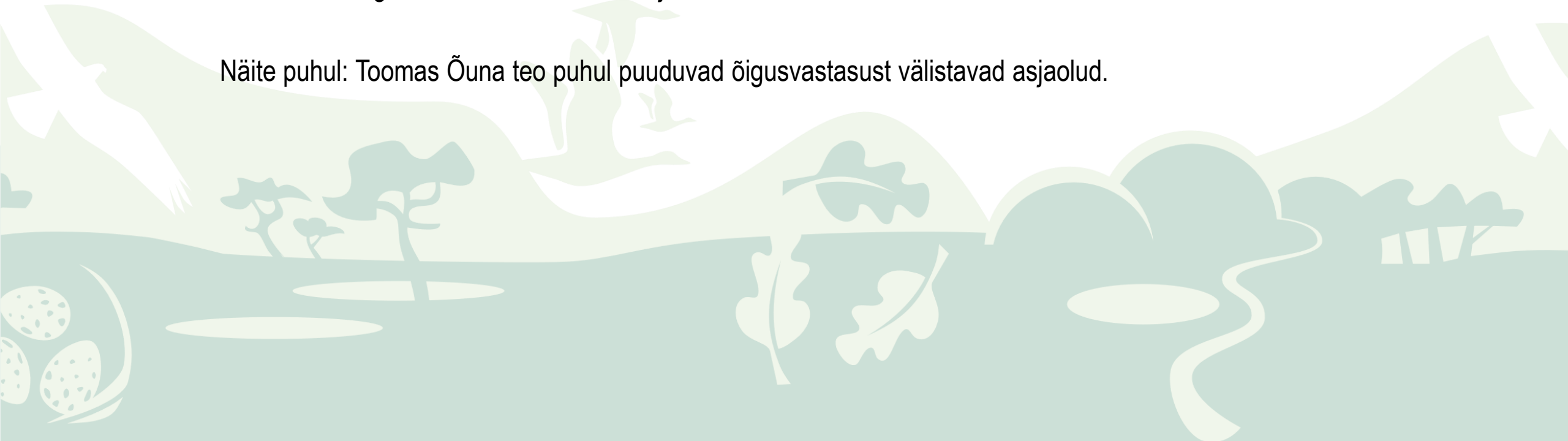

Õigusvastasus

Kas esinevad KarS § 28-31 sätestatud õigusvastasust välistavad asjaolud?

- Hädakaitse
- Hädaseisund
- Kohustuste kollisioon
- Eksimus õigusvastasust välistavas asjaolus

Näite puhul: Toomas Õuna teo puhul puuduvad õigusvastasust välistavad asjaolud.

Süü

Süüvõimelisus

Füüsiline isik

Isik on süüvõimeline, kui ta on teo toimepanemise ajal süüdiv ja vähemalt neljateistaastane. (KarS § 33)

Juriidiline isik

Süüvõimeline on õigusvõimeline juriidiline isik. (KarS § 37)

Õigusvõimeline on äriregistris kehtivat kannet omav juriidiline isik.

Kas esinevad KarS § 38-41 sätestatud süüd välistavad asjaolud?

- Eksimus teo keelatuses (Riigikohtu lahend nr 1-21-7336/33)
- Loobumine süütekatses

Näite puhul: Toomas Õun on süüvõimeline ja puuduvad süüd välistavad asjaolud.

Olulisemad üldpõhimõtted

Kriminaalmenetluse seadustiku sätete kohaldamine (VTMS § 2)

Kui käesolevas seadustikus ei ole sätestatud teisiti, kohaldatakse väärteomenetluses kriminaalmenetluse sätteid, arvestades väärteomenetluse erisusi.

Väärteomenetluse kohustuslikkuse põhimõte (VTMS § 3¹)

Väärteo tunnuste ilmnemisel on kohtuväline menetleja kohustatud alustama ja läbi viima väärteomenetluse, kui tegu ei ole kohtuvälise menetleja veendumuse kohaselt vähetähtis või puuduvad käesoleva seadustiku §-s 29 sätestatud väärteomenetlust välistavad asjaolud.

Süütuse presumptsioon (VTMS § 4)

Kedagi ei tohi käsitada väärteo toimepanemises süüdlasena enne, kui väärteo eest karistamise otsus on tema kohta jõustunud.

Enese mittesüüstamise põhimõte (põhiseadus § 22)

Keegi ei ole kriminaalmenetluses kohustatud oma süütust tõendama.

Väärteomenetluse alustamine

1. AJEND:

- Kaebus
- Menetleja enda poolt rikkumise avastamine

2. ALUS:

- Väärteokoosseisule vastava teo sedastamine ajendis.

3. TEGU EI OLE VÄHETÄHTIS

- VTMS § 3¹ lg 2 - 4

4. VÄÄRTEOMENETLUST VÄLISTAVATE ASJAOLUDE PUUDUMINE

- Puuduvad VTMS § 29 väärteomenetlust välistavad asjaolud

Vähetahtis väärtegu ja hoiatuse tegemine

Teo hindamine

- Vähetahtis saab olla tegu võrreldes teiste sarnaste tegudega ning teo vähetahtsus on eelkõige sõltuvuses konkreetse teo toimepanemise asjaoludest ja teo toimepanijast.

Näide: Ants viskab tee äärde metsa alla mõned tühjad joogipudelid. Menetleja möödub sel hetkel sõidukiga Antsust. Menetleja teeb Antsule etteheite, et jäätmeid ei tohi sellisel viisil käidelda. Ants vabandab ja korjab maha visatud pudelid üles.

- Oluline on siinkohal silmas pidada, et kui teoga on tekitatud kahju või kui isik ei ole alustanud koheselt teoga tekitatud kahju vabatahtlikult heastama või hüvitama, siis ei saa seda käsitleda vähetahtsa teona.

Hoiatuse tegemine

- Juhul kui menetleja veendumuse kohaselt on tegemist vähetahtsa teoga, võib menetleja piirduda suulise hoiatusega.

Menetlusvormi valik

- Üldmenetlus vs kiirmenetlus
- Kiirmenetluse kohaldamise eeldused (VTMS § 55)
  - Väärteotoimepanemise asjaolud on selged
  - Isikule on selgitatud õigusi ja kohustusi
  - Isikule on selgitatud, et väärteoprotokoll ei koostata
  - Isikule on võimaldatud anda ütlus ning ta on andnud nõusoleku kiirmenetluse kohaldamiseks

Väärteomenetluse läbiviimine

- Väärteomenetluse läbiviimise peamiseks eesmärgiks on tõendite kogumine süüteo koosseisu asjaolude ja teo toimepannud isiku kindlakstegemiseks.
- Tõendeid kogutakse VTMS-is ja KrMS-is toodud menetlustoiminguid rakendades.
- Tavapärased menetlustoimingud väärtegude puhul on:
  - Sündmuskoha, dokumendi või muu asitõendi vaatlus
  - Tunnistajate ülekuulamine
  - Dokumentaalsete tõendite kogumine, vajadusel nende väljaküsimine kolmandatelt isikutelt. (VTMS § 31 lg 2)
  - Menetlusaluse isiku ülekuulamine

Sündmuskoha vaatlus

- Sündmuskoha vaatlust teostatakse väärteo toimepanemise kohas.
- Menetlusaluse isiku, tunnistaja või muu isiku viibimine sündmuskoha vaatlusel ei ole kohustuslik, kui nende selgitused ei aita kaasa sündmuskoha vaatluse igakülgsusele või täielikkusele. (Riigikohtu lahend nr 3-1-1-32-15).
- Sündmuskoha vaatlusel tuvastatu protokollitakse. Protokolli kantakse
  - olustiku kirjeldus, sealhulgas võimalikud koha nähtavust iseloomustavad asjaolud. Näiteks päevavalgus, tehisvalgus, udu jms.
  - Juuresviibinute nimed
- Vastavalt kehtivale kohtupraktikale ei ole kohustuslik vormistada protokoll koheselt kohapeal. Protokolli võib vormistada ka esimesel võimalusel kontoris. (Riigikohtu lahend nr 4-18-6598)

Ülekuulamine

Kutse kättetoimetamine

- VTMS § 41 sätestab kutse kättetoimetamise korra
- Praktilised probleemkohad:
  - kui tähitud posti vastu ei võeta, siis tuleb kasutada kutse kättetoimetamiseks VTMS § 41 sätestatud muid võimalusi, eelkõige allkirja vastu kätteandmist.
  - Elektrooniliselt kutset saates saab kutse kätte toimetatuks lugeda füüsilise isiku puhul vaid siis kui ta on kinnitanud kutse kättesaamist.

Sundtoomise rakendamine

- Juhul kui kutse kätte saanud menetlusalune isik või tunnistaja on jätnud ilmumata võib menetleja kohaldada tema suhtes sundtoomist. Sundtoomise rakendamiseks koostab menetleja määruse, mille edastab politseile, kes teostab sundtoomise.

Väärteoprotokollid koostamine

- Väärteo lühikirjeldus:
  - Aeg, koht ja teo tehioolud
  - Teo toimepanija
  - viited rikutud normidele (*näiteks JäätS § 28 lg 1*)
  - subjektiivne koosseis (tahtluse vorm ja põhjendus)

Kohtuvälises menetluses otsuse koostamisel väärteo lühikirjelduse muutmine või hilisemas kohtumenetluses väärteoprotokollid täiendamine ei ole lubatud.

(Riigikohtu lahend nr 4-16-9132/51)

- Tõendite nimekiri (sealhulgas karistusregistri väljavõte ja juriidilise isiku puhul äriregistri väljavõte)
- Kvalifikatsioon (juhul kui on tegemist koosseisuga, mis näeb ette mitu alternatiivi, siis ka korrektne alternatiiv) *näiteks: JäätS § 126⁴ (jäätmete viimine keskkonda väljaspool jäätmekäitluskohta)*
- Väärteoprotokollid muutmine või täiendamine

Üldmenetluse otsuse koostamine

- Väärteo lühikirjeldus (aeg, koht, teo toimepanija, teo tehjolud, viited rikutud normidele, subjektiivne koosseis (tahtluse vorm ja põhjendus). **Peab olema sõna-sõnalt täpselt sama, mis väärteoprotokollis.**
- Tõendite nimekiri (sealhulgas karistusregistri väljavõte ja juriidilise isiku puhul äriregistri väljavõte) koos põhjendustega, mida mingi tõend tõendab.
- Menetlusaluse poolt vastulause esitamise korral, vastulausega mittearvestamise/arvestamise põhjendused
- Kvalifikatsioon (juhul kui on tegemist koosseisuga, mis näeb ette mitu alternatiivi, siis ka korrektne alternatiiv) näiteks: *JäätS § 126⁴ (jäätmete viimine keskkonda väljaspool jäätmekäitluskohta)*
- Süüd ja õigusvastasust välistavate asjaolude puudumise mäрге
- Karistuse määramine koos karistusmäära valiku põhjendusega

Karistuse määramine

- Süü suurus, võttes arvesse kahju olemasolu, tahtluse vormi, teo raskust
- Karistust raskendavate ja vähendavate asjaolude esinemise kontroll (KarS § 57 ja 58).

Vastavalt kohtupraktikale peavad nende asjaolude esinemine olema väärteoasja materjalidest nähtav ja kontrollitav. (Riigikohtu lahend nr 3-1-1-33-07)

- Preventatiivsed asjaolud ehk milline trahvimäär mõjutaks isikut hoiduma sarnaste õigusrikkumiste kordapanekust tulevikus (Riigikohtu lahend nr 3-1-1-2-06 p 9), sealhulgas isiku varasem karistatus.
- Õiguskorra kaitsest tulenevad asjaolud. See tähendab võttes arvesse õigusrikkumise raskust, keskkonnaohtlikust või muid asjaolusid, mis annaks aluse raskema karistuse määramiseks.

Trahvi suuruse otsustus

Aluseks võetakse seaduses sätestatud trahvimäära keskmine ning võttes arvesse eelpool mainitud asjaolusid hinnatakse, kas trahv peaks jääma alla keskmise või üle keskmise.

Näide: JäätS § 126⁴ kohaselt jäätmete põletamise või keskkonda viimise eest väljaspool jäätmekäitluskohta, sealhulgas jäätmete põletamise eest laeval – karistatakse rahatrahviga kuni 300 trahviühikut.

Trahvimäära keskmine on 150 trahviühikut.

- Toomas Õuna jäätmete matmise juhtum. Toomas Õun väljendas ülekuulamisel puhtsüdamlikku kahetsust, et ta sellise teo toime pani ja ta on vabatahtlikult tänaseks jäätmed likvideerinud, viies need jäätmejaama.*

Arvestame, et karistust kergendavatest asjaoludest esineb puhtsüdamlik kahetsus. Samas pani Toomas teo toime otsese tahtlusega. Jäätmete kogus aga ei olnud suur ja teoga keskkonnale otsest kahju tekkimist ei tuvastatud.

Arvestades kõiki ülal toodud asjaolusid on põhjendatud määrata Toomas Õunale karistus alla keskmise trahvimäära aga arvestades Toomase tahtluse vormi peaks see jääma vähemalt 1/4 trahvimäära ulatusse. Seega määrame Toomas Õunale trahviks 75 trahviühikut.

Aitäh!

